

fogyatékos vagy az olyan, aki jóval túlhaladta már az előirt maximális korhatárt. Akadtak, akik nyolcvan felé jártak, sőt néhány idősebb is. A külföldi menlevéllel, mentesítési vagy orvosi bizonyítvánnyal rendelkezők nem feltétlenül jártak jobban a többieknél: sokukat egyszerűen hozzácsapták a többi zsidóhoz, dokumentumaikat pedig megsemmisítették. Másrészt jó néhány „alkalmas” zsidónak sikerült megúsznia a sorozást, akik lepénzelték a nyilasokat vagy a rendőröket, a korrupció ugyanis virult.

Koncentrálásuk után a sok ezer zsidó férfit sietve munkaszázadokba szervezték. A löversenytéren megalakított századokat először a Ferihegyi repülőtérré vezényelték; a KISOK sportpályán szervezetteket először az újpesti sportstadionba szállították át. Ezekből a gyűjtőközpontokból az újonnan alakult rabszolgamunkás-csapatokat árokásásra és védelmi erődítmények építésére vezényelték Budapest déli és délkeleti peremére.

Mivel a mozgósítást és a sorozási kampányt oly hirtelen bonyolították, sok zsidó rendkívül hiányosan felkészülve indult a megpróbáltatásokkal teli útnak. Sokan már a munkahelyre menet meghaltak; másokat halálra kínoztak a nyilasok; ismét mások néhány nap múlva a kimerültségtől és az éhezéstől haltak meg. A megmaradt zsidóknak naponta hosszú ideig szinte élelem nélkül kellett dolgozniuk nyilas kínzóik állandó zaklatása közepette. Sokan a szabad ég alatt háltak, semmi sem védte őket a késő őszi éjszakák hidegétől.

Október 22-én új hirdetmény jelent meg a főváros utcáin, felszólított minden 16 és 60 év közötti zsidó férfit, akit nem soroztak be két nappal korábban, és minden 18 és 40 év közötti zsidó nőt, hogy jelentkezzenek „sorozásra”. Október 22-ig becslések szerint 25 000 zsidó férfit és 10 000 zsidó nőt vittek el. (Lásd a 26.1. képet.) A mentesítettek közé kerültek, már ahol a nyilasok belátóak voltak, a keresztények házastársai, az aktív szolgálatot teljesítő munkaszolgálatosok közvetlen hozzátartozói, a hadiüzemekben dolgozók és a sokgyermekes anyák.⁴⁴

A Zsidó Tanácsot⁴⁵ megostromolták a mozgósított férfiak és nők kétségbeesett hozzátartozói. Sürgető segélykérések érkeztek a könyöröletesebb keresztény századparancsnokoktól is, akik ruhát és élelmet kértek. Sőt, amikor a nyilas örök nem lábatlankodtak, néhány parancsnok megengedett számos idős és munkaképtelen zsidónak, hogy visszatérjen otthonába. Habár a Zsidó Tanács vezetői nehezen boldogultak a hivatalos személyekkel, akikkel kapcsolatba léptek, sikerült nekik – a Nemzetközi Vöröskereszt és a semleges országok képviselőivel együtt – kieszközölniük sok, munkára teljesen alkalmatlan, illetve külföldi menlevéllel rendelkező zsidó elengedését.⁴⁶ A testi fogyatékos zsidók elengedésében nagy szerepet játszottak a keresztény egyházak vezetői; köztük a pápai nunci-